

תורתו של הרצל

מאת

ד"ר י. ייבין

(כ' תמוז תרס"ד - כ' תמוז תרצ"ג)

א.

האמת ניתנה להאמר: בשעה זו, כשנדמה, שכל הכחות הגלתיים והאנטי-ציוניים בגלוי או בהסתר-פנים; כל האינסטינקטים השליליים, שהתפתחו בעסקנות הצבורית הישראלית במשך דורות, — נתגייסו ביחד, כדי להטביע ברפש את תנועת-הציוניות ההרצלאית, — בשעה כזו קשה מאד לאדם להסיח דעתו אפילו לרגע מאותה חזית-ההתקפה על הרעיון הציוני-המדיני ולהטות את לבו לשאלות יותר עיוניות — להצמד לשעה קלה לאותו מעין המים החיים והזכים, שנבקע לנו בדרך-נס ממש בצחיח הסלע של הגולה, למקור הראשוני של תורת-השחרור, והתקומה — לתורתו של הרצל; וביחוד קשה הדבר לאחד מן הנמצאים בעצם-חזית-ההתקפה המכוערת על הציוניות: כמו שקשה הדבר, למשל, לחיילים, שנמצאים בטיט וברפש של החפירות, תחת האש הבלתי-פוסקת של האויב, להקשיב אפילו לשעה קלה לאיזו סומפוניה נשגבת של ביטהובן, שחדרה בדרך-נס למקום-חניתם: הקולות הנשגבים, דומה, מגיעים אז ממרחק רב וכמו מעולם אחר, וכמעט שאינך מאמין בקיומם המציאותי... מאותה הסיבה — משום ששטח התנועה הציונית דומה עכשיו יותר מדאי לשימון-שלג, שעדת-זאבי-טרף משתוללים בו, כדי להשמיד את שארית-החי, שנודמן לאותו ישימון — אין כל אפשרות להתמכר, ואפילו לזמן-מה, לאותה עבודה, שצריכה ומוכרחת להצעות, ושלא נעשתה, לחרפתנו, עד היום: לברר את היסודות העיוניים של תורת-הרצל; ללקט את אלפי המרגליות הפזורות ביומניו, בנאומיו, בספוריו ולנסות ולבנות מהם בנין אחד שלם, בנין של השקפת-עולם ציונית מוצקת ומותאמת בכל חלקיה. ומכיון שאין השעה מוכשרת לעבודה חשובה כזו, הרי מחוץ הכרח אסתפק כאן בבירורה של השאלה, שהיא חשובה גם לשם הבנת-תורתו של הרצל, גם לשם פתרון-החידה המתמיהה מאד: כיצד אפשרי הדבר,

שְׁתוּרָה זוֹ נִשְׁתַּכַּחַה עַד כַּדִּי כִּךְ מִלְּבוֹ שֶׁל רוֹבֵה־צְבוּר, שֶׁנִּמְצָא כִּיּוֹם.
לְכָל הַפְּחוֹת, כִּפִּי שֶׁהוּא חוֹשֵׁב בְּעַצְמוֹ, בִּשְׁטַח הַצִּיּוֹנוּת.

אֲנִסַּח חִידָה זוֹ בְּבִהִירוֹת יִתִּירָה: כִּי־צַד יִכּוֹל הִיָּה לְהִתְרַחֵשׁ הַדְּבַר, שְׁאוֹתָה
תּוֹרַת-הַרְצֵל, תּוֹרַת-הַצִּיּוֹנוּת-הַמְּדִינִית, שְׁעוֹד לִפְנֵי שְׁלִשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה, עוֹד
קוֹדֵם שֶׁהַגּוֹלָה הִיִּהוּדִית, בְּתוֹר צוֹרַת-קִיּוֹם שֶׁל הָעַם, פִּשְׁטָה אֶת הַרְגֵל בְּאוֹפֵן
מוֹחֵלֵט כָּל כֶּךְ, כְּמוֹ שֶׁפִּשְׁטָה הַיּוֹם; עוֹד קוֹדֵם שֶׁבִּנְיָן הַמְּדִינָה הִיִּהוּדִית נַעֲשֶׂה
לְצוֹרֵךְ הַכְּרָחִי כָּל-כֶּךְ לְהַמּוֹנֵי-הָעַם וְקוֹדֵם שֶׁהַגְּשַׁמַּת-הַצִּיּוֹנוּת עַל-יַדֵּי בְּנִינָה שֶׁל
אַרְץ-יִשְׂרָאֵל-הָעֵבְרִית נַעֲשֶׂתָה לְדַבֵּר רִיאָלִי כָּל-כֶּךְ, לְדַבֵּר, שֶׁאֲפֹשֶׁר כִּמְעַט לְמַשֵּׁשׁ
אוֹתוֹ בִּידֵים, — שְׁעוֹד בּוֹמֵן הֵהוּא נִפְגְּשָׁה עַל-יַדֵּי הַהַמּוֹנִים בְּאַהֲבָה סוֹעֶרֶת כָּל-כֶּךְ,
בְּלִכְבוֹת פְּתוּחִים כָּל-כֶּךְ, שֶׁנִּתְחַבְּבָה עוֹד אֲזַעַל כָּל הָעַסְקָנִים הִיִּהוּדִים, שְׁעַבְדוּ
בִּשְׁטַח הַצְּבוּרֵי-הַלְּאוּמִי — כִּי־צַד יִכּוֹל הִיָּה לְהִתְרַחֵשׁ הַדְּבַר, שְׁאוֹתָה תּוֹרָה עֲצַמָּה
(שֶׁהָרִי הַצִּיּוֹנוּת הַמְּדִינִית שֶׁל עַכְשָׁיו הִיא הִיא תּוֹרַתוֹ שֶׁל הַרְצֵל) תִּיפְגַּשׁ כִּיּוֹם
דוֹקָה בְּהַתְּנַגְּדוֹת — יִתָּר עַל כֵּן: בִּשְׁנֵאָה לֹוֹהֵטָה! — גְּדוּלָה מִצַּד חוֹגִים רַחֲבִים
מֵאֵד שֶׁל אוֹתוֹ צְבוּר יְהוּדִי? שֶׁהָרִי עַכְשָׁיו אֵינֶן עוֹד לְהַטִּיל סִפֵּק בַּהֶקֶף הָעֲנָקִי,
הַמְּבַהִיל שֶׁל שְׁנֵאָה זוֹ בְּתוֹךְ הָעַסְקָנוֹת הַיִּשְׂרָאֵלִית וּבְתוֹךְ חֶלֶק גְּדוֹל מִן הַנוֹעֵר
הִיִּהוּדִי לְאוֹתוֹ רַעִיּוֹן צִיּוֹנִי-מְדִינִי; שֶׁהָרִי רָק עַל רֵקַע שֶׁל שְׁנֵאָה "זוֹאוֹלוֹגִית" כִּזוֹ
לְעַצֵּם הַצִּיּוֹנוּת הַמְּדִינִית, שְׁנֵאָה, שֶׁמְזַכֶּרֶת אֶת שְׁנֵאָתָם שֶׁל הַגְּרוּעִים שֶׁבְּגוּיִים
לְיְהוּדִים, — יִכּוֹל הִיָּה לְשַׁגֵּשׁ פְּרַח-זוֹעָה כִּהֵשְׁתַּדְּלוֹת בְּכָל הַכְּחוֹת לְהַכְחִיד
מִתַּחַת שְׁמֵי-ה' אֶת הַרַעִיּוֹן שֶׁל הַצִּיּוֹנוּת הַמְּדִינִית וְאֵת נוֹשְׂאֵיו בְּלֹא חֲנִינָה...
וְהָרִי מִדַּת-הַהֲגִיּוֹן מַחִיבָת, שְׁעַם-יִשְׂרָאֵל וְהַצְּבוּר הִיִּהוּדִי בְּכֹלל יֵהָא כִּיּוֹם
הַרְבֵּה יוֹתֵר מִבּוֹגֵר מִבְּחִינָה צִיּוֹנִית מִכִּפִּי שֶׁהִיָּה לִפְנֵי 36 שָׁנָה; וְהָרִי אוֹתָה מִדַּת-
הַהֲגִיּוֹן הִיתָה דוֹרֶשֶׁת, שְׁעַכְשָׁיו, 36 שָׁנָה לְאַחַר עֲבוּדָה צִיּוֹנִית בְּתוֹךְ הִיִּהוּדִים, יִקְבְּלוּ
הַחוֹגִים הַרַחֲבִים שֶׁל הַצְּבוּר וְהַנוֹעֵר תּוֹרָה מְדִינִית זוֹ בְּהַרְבֵּה יוֹתֵר אַהֲבָה וְנִכּוֹנוֹת,
מִכִּפִּי שֶׁקְּבִלוּ אוֹתָה אֲזַעַל, בְּ-מַעֲמַד-הַר-סִינַי הַרְאִשׁוֹן שֶׁל הַצִּיּוֹנוּת, מִפִּי הַרְצֵל; וְעַל
כָּל פָּנִים אֵי-אֲפֹשֶׁר לְהַבִּין אֶת גְּדוּלָּה שֶׁל שְׁנֵאָה מִבְּהִלָּת זוֹ לְבְנֵי-אָדָם, שְׁכָל
"חֲסָאם" — בְּמָה שֶׁהֵם צִיּוֹנִיִּים בְּצִיּוֹן, בְּמָה שֶׁנִּלְחַמוּ בְּעַד הַצִּיּוֹנוּת בְּצִיּוֹן, בְּמָה שֶׁנִּלְחַמוּ
בְּלִיקוּוִידָאצִּיָּה שֶׁל תְּקוּת-הָעַם עַל אֲדַמַּת-הָעַם, בְּמוֹלַדַּת הָעֵבְרִית, — אוֹתָה הַשְׁנֵאָה
הַמְּבַהִלָּת, שֶׁגּוֹרֶמֶת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִנוֹשְׂאֵיהָ לְשִׁמוּחַ עַל הָאֲפִשְׁרוֹת לְהַטְבִּיעַ אֶת הַצִּיּוֹנִיִּים
הַמְּדִינִיִּים "בְּכַף שֶׁל מִים" וְלְהַשְׁתַּדֵּל בְּזֶה בְּאוֹתָה מִסִּירוֹת-נַפְשׁ, שְׁנוֹשְׂאֵיהָ שֶׁל שְׁנֵאָה
זוֹ לֹא גִילוּ כָּל ל וְכֹלל בְּמִלְחָמָה בְּאוֹיְבֵי-הַצִּיּוֹנוּת הַמְּרוֹבִים וְהָעֲצוּמִים כָּל-כֶּךְ...
וְכַדִּי לְפַתּוֹר חִידָה מִכְּאֲבַת זוֹ אֵינֶן, לְדַעֲתִי, דֶּרֶךְ אַחֲרָת, אֲלֵא לְעַמּוֹד עַל
תּוֹפְעָה אַחַת כְּלָלִית בְּחֵי-הָאֲנוּשִׁיּוֹת, שֶׁאֲפֹשֶׁר עַד עַכְשָׁיו לֹא עֲמְדוּ עֲלֶיהָ כָּל-צְרַכָּה,
וְהִיא: שְׁבִתְלוּדוֹת-הָאֲנוּשִׁיּוֹת אֲנִי מוֹצֵאִים לְעֵתִים קְרוֹבוֹת הַפֶּרֶשׁ גְּדוֹל, עַל כָּל

פנים – הפרש כרונולוגי גדול, בין שני רגעים בתולדותיה: הרגע של מתן-התורה והרגע של קבלת-התורה.

אביא דוגמאות אחדות: לפי המסורת העברית ניתנה תורת-משה לעם-ישראל תיכף ליציאתו ממצרים. אבל למעשה לא נקלטה תורת-משה בחייו של העם אלא לאחר תקופה ארוכה מאד, כמעט תקופה של אלף שנה: בימי גלות-בבל. רק בימי עזרא הסופר נתקבלה התורה וכל מצוותיה וחוקיה, לפי האות והתוכן שלה, על-ידי העם הישראלי. במשך תשע מאות השנים, שעברו בין משה רבינו ובין עזרא הסופר, נתקבלה התורה רק על-ידי חלקים קטנים לפי ערך מן העם-ישראל; רובו המכריע של העם המשיך לעבוד את האלילים, לזבוח ולקטר בבמות – ובכל אופן היה רחוק מאד מלקבל את התורה, שהוא עצמו נשבע בחגיגות כזו לרגלי הרה"אלהים בחורב לקיים אותה על כל פרטיה ודקדוקיה. ואפילו אם נשמע לדעתם של החוקרים-המבקרים, שרוצים לאתר בהרבה את מתן-התורה, הרי גם כן לא נוכל להכחיש את העובדה, שבין מתן-התורה ובין קבלתה עבר זמן ארוך למדי – ובינתיים, עד לקליטתה של התורה בתוך העם, היה מצבם של נושאי האידיאלים הנשגבים, שהובעו בדת-משה, עגום מאד בתוך העם, ובני-ישראל היו מלעיבים במלאכי האלהים ובזים דבריו ומתעצעים בנביאיו, כפי שזכר פעמים אין-מספר בתנ"ך.

תופעה דומה לזו אנו מוצאים גם לגבי תורות אחרות: דת-הנצרות, למשל, ניתנה לעמי אירופה עוד במאות הראשונות לספירה, בערך – בין המאה הרביעית והעשירית; אבל כל אחד ואחד יודע, שעוד זמן מרובה לאחר-כך המשיכו עמי-אירופה לעבוד את אליליהם, אף אם נחשבו ל"נוצרים" באופן רשמי, ורק לאחר הרבה מאות שנים ניצח ישו בן-הגליל את פאן הגדול, את ולטאן ואת פֶּרוֹן (אמנם, נצחון בלתי-שלם, כפי שמעידה ההיטלראות כיום בגרמניה).

התורה הסוציאליסטית-ניתנה על-ידי קארל מארקס, ועד היום לא נתקבלה למעשה, אפילו ברוסיה הסובייטית, וספק גדול, אם תתקבל בכלל באיזה מקום שהוא בזמן מן הזמנים.

הגורם לאי-התאם כרונולוגי זה בין מתן-התורה ובין קבלת-התורה הוא מובן. כל תורה ותורה, ובפרט, אם נקח את תורת-משה – אותו משל, שבו השתמשנו לראשונה – היא קשה מאד; היא דורשת את כל האדם; היא תובעת ממנו שינוי-ערכין גדול ומהפכה יסודית בחייו (הרי עוסקים אנו במקרה זה באותו עברי קדמון, בן-הטבע, שעבד לבעל ולעשתורת או לאלהים אחרים וכל תפיסת-חייו היתה קשורה בעבודה זו); מקלת עליו חובות קשות מאד. אבל כל תורה ותורה, בשעה שהיא ניתנת, כלומר, בשעה שהיא מתגלית לפני ההמונים, אינה מופעת בכל חומרותיה בבת-אחת. היא מתגלית ברגע חגיגי מאד, מתגלית,

וקדם כל, בהדר-הזיו שברעיונותיה, ולא באש השחורה שבמצוותיה החמורות, היא נראית אז להמונים, שעומדים בתחית-הר-סיני להאזין לדבר-ה, כמעט כצעצוע יפה מאד, צעצוע מושך את הלב ואת העין; והעם, שהוא תמיד בבחינת ילד, נמשך אחר הנתיק החיצוני של התורה הנשגבת ונאחז בה בידיו, בלא שירגיש, כי בתוך נרתיק זה אצורה אש אוכלה אש, אצורה שלהבת צורבת ולוהטת... ולא לחנם מספרת האגדה, שמשה רבינו, כשהיה תינוק, בחר בין שתי הקערות: קערת-הזהב וקערת-הגחלים הלוחשות, בגחלים הלוחשות דוקה; המחוקק לעתיד-ידו נמשכה אחר הגחלים הלוחשות, הסמל לתורה, שנתן אחר-כך. ומשום כך קל להמונים הנמצאים במעמד-הר-סיני לומר: נעשה ונשמע (ואין מן הצורך לשם כך אפילו לכפות הר-כגיגית דוקה). משום שאין הם תופסים את כל הקף-ההתחייבות הנוראה, שקבלו על עצמם; משום שברגע החגיגי והדיקוראטיבי במשהו של מתן-התורה ידם נמשכת מאליה אחר הצעצוע המקסים והחדש, אחר המתנה ממרומים (עם, כמו ילד, אוהב את הצעצוע החדש, אוהב את המתנה). ומתן התורה עובר בחגיגות מרובה; כמעט בלא התנגדות מצדו של העם. ולעתים קרובות מתרחש הדבר, שהמחוקק של התורה החדשה אינו נרגם באבנים.

אבל לאחר מתן-התורה החגיגי והדיקוראטיבי, לאזור החג הגדול, באים ימים אפורים ובלתי-דיקוראטיביים כלל, ימים, שבהם צריך להגשים את התורה ולהפכה למעשה. ימים, שבהם פוקע פתאום הנרתיק החיצוני, המבריק, שבו כלולה החורה, ותכנה מתגלה: אש אוכלה אש. חובות חמורות מאד, תביעה למהפכה נפשית כבירה; הטלת אחריות איומה על מקבלי-התורה, אחריות בעד אידיאל גדול. ורק אז, כשמתרברר תכנה הנפשי של התורה החדשה, רק אז מתחילים ההמונים, השמרניים מאד, שהם מוסיפים לחיות באותה הרוח שקודם מתן תורה, — להראות התנגדות. במקום "נעשה ונשמע" באים "לא נעשה ולא נשמע!" באה התקופה, שבה מתחיל העם לשנוא את הנושאים של האידיאל המהפכני, ל"הלעיב במלאכי-אלהים ולבוז את דבריהם". יתר על כן: הוא רוצה להתנקם בהם, לרמוס אותם, לטָרְדָם מן העולם, על שהם—נושאים של אש זו, אש-התורה המהפכנית, על שהם מזכירים לו את עוון בגידתו בתורה שקבל — מן השפה ולחוץ, בלא לקיים אותה. ומכאן גורלם המר של הנביאים, שבאים במאוחר דוקה: משה רבינו, זה שהביא את ישראל למעמד-הר-סיני, לא נרגם באבנים. אבל אליהו הנביא נמלט בנס מזעמם של נביאי-השקר; וזכריהו נרצח; וישעיהו, לפי-האגדה, נגזר לגזרים על-ידי מסור; וירמיהו הושלך לבור...

ותופעה דומה לזו אנו מוצאים גם לגבי הציוניות. "מעמד-הר-סיני", מתן-התורה של הציוניות היה בבאזל בשנת תרנ"ז, והרצל היה המחוקק

של תורה זו. ובמעמד זה נתן הרצל את התורה הציונית, והחלק הלאומי בצבור היהודי כאילו קבל אותה. אף כאן, במעמד-הרסיני זה, לא ראה העם עוד את כל גודל-ההקף החמור של התורה הציונית, לא הכיר את המהפכות העמוקה שבה; הוא ראה את הנרתיק המבריק החיצוני, ולא ראה, שתוכה — אש אוכלה אש, "אש שחורה על גבי אש לבנה".

הרצל, בתור מדינאי גדול, ומדינאי טוב-לב מטבעו (הרצל שייך לאותם המדינאים, שידעו גם הם היטב את חולשותיהם ושפלותם של בני-האדם, אבל השתמשו בהם כדי לחזק אותם וכדי להעלות אותם: לא כדי ליסר אותם בשבטי-ברזל) — ידע, שבמעמד-הרסיני מוכרחים קודם להראות לעם את הנרתיק המבריק; ומשום כך, גם בספרו "מדינת היהודים", גם ביומניו, גם בנאומיו היה מדגיש קודם כל את הצד הנעים והערב שבגאולה; הרי אפילו את סיר-הבשר הבטיח לקחת מ"מצרים"... ואם כן, למה לא יקבל העם את התורה החדשה? גאולה מסבלות-הגלות? אדרבה ואדרבה. מדינה יהודית? אדרבה ואדרבה. צ'ארטר? "איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו"? למה לא? —

והתורה הציונית ניתנה בקלות (באופן יחסי), כמו שניתנו כל התורות. אני אומר: בקלות באופן יחסי. ודאי, שגם להרצל קמה אופוזיציה; ודאי, שגם את חייו מררו הרבה והרבה, ואפשר, שגם קיצרו את ימיו. אבל שנאה כזו לא היתה! במעמד-הרסיני אין העם שונא את התורה, שניתנת לו. לא משום שכבר הוא מוכן בנפשו לקבל אותה, אלא משום שאינו מוכן עדיין אפילו להבין אותה; משום שבאותו רגע הוא רואה בה צעצוע נחמד, ולא אש שחורה על-גבי אש לבנה.

אבל התורה הציונית אינה צעצוע נחמד, והיא אמנם אש שחורה על-גבי אש לבנה! אין היא אידיליה, היא טרגידיה! "אלטניילאנד" של הרצל היא כמעט אידיליה, וגם "מדינת-היהודים", למרות התוכן הפנימי המסותר, שהוא דראמתי מאד, היא כמעט אידיליה. אבל היומן של הרצל, שבו דבר לא באזני-המונים, שצריך למשוך אותם לתחתית-הרסיני בלא אפשרות של כפית-הר-כגיגית, אלא התודה בו בפני עצמו, יומן זה הוא טראגידיה גלויה. כמעט כל דף ודף שבו נוסף דם. ותנועת-פדות אינה יכולה שלא להיות טראגידיה. ובפרט שבפרט — תנועת-פדות של העם הטראגי מכל העמים, העם, שבמשך אלפיים שנה הוא חוצה בנחלי-דם ואש. פדות של העם, שפירושה — להפוך צבור, שרגיל לחיות חיי-עדר, בלא כל אחריות קולקטיבית, בלא התקשרות למולדת, בלא חובה לעבוד ולשמור איזה שטח טריטוריאלי שהוא בעולם, לעם-ממלכתי, נושא-כתר סוכרני, ונוסף לזה — לא להביא את העם למולדת מוכנת, אלא לדרוש ממנו, שיכבוש לו מולדת זו על-ידי קרבנות עצומים, על-ידי מלחמה מדינית באויבים עצומים, על-

ידי ערות תמידית, עמידה מתמדת על המשמר, התנגדות מתמדת לכל צורר ומתנקש (בה בשעה שהעם רגיל אלפיים שנה לכוף ראשו כאגמון בפני כל צורר ומתנקש). חיטול של כח פיסי לשם שמירה על המולדת (בה בשעה שהעם רגיל במשך אלפיים שנה להיות משולל כח פיסי, וממילא גם לראות כל כח פיסי כ"אי-מוסרי" מלמפרע, גם כשהוא מגן על זכויות טבעיות). — תנועת-פדות שכזו ודאי שהיא טראגידיה. ודאי שהיא דורשת ותדרוש הרבה מאד מאת נושאייה: היא תדרוש מכל אחד ואחד מהם — את כולו, את כל האדם, בלא שיר; תדרוש ממנו, שיִשנה שינוי גמור את אָפיו ורוחו, שהוא יהפוך את האי-פוליטיות שבטבעו לפוליטיות, את הפסיביות — לפעילות מרובה, את ההרגל לבטל כל מה שאינו נכנס לשטח הקיום הכלכלי הבלתי-אמצעי בהרגל לערות ולהתחשבות ולאחריות וליחס ריליגיוזי כלפי הקבוץ הלאומי וכלפי הטבע של המולדת וכלפי חובותיו של היחיד לעם...

וכלום נתפלא על כך, שלאחר שנתגלה תכנה הפנימי של תורת-הרצל, לאחר שהופיעה לכל עין, בתהליך ההגשמה בציון, האש השחורה האצורה בה — לאחר שהסעיף ב"מדינת-היהודים", אלה "עשרת הדברות" של הציוניות, שיש לו כמעט צלצול אבסטרקטי, על הצבא היהודי, שיצטרך להגן על המדינה. נהפך לסעיף מוחש מאד, מלא בשר-ודם — לצורך, שהנוער ידע את חובת-האזרח לעמו, שהיא בלתי-נעימה וקשה למדי — להגן על הקיום של עמו, — נשתנה היחס של הצבור היהודי, ומהתפעלות מן הציוניות-המדינית עברו להתנגדות ולשנאה לציוניות זו, שדורשת כל כך הרבה, שמטלת חובות בלתי-נעימות כל-כך? —

והשנאה מוכרחת היתה לפנות כלפי הציוניות המדינית דוקה. הציוניות הרשמית, שאינה אלא גלגולה של חבת-ציון, שאינה אלא "ציוניות כלכלית" (בלא תכניות כלכליות רחבות), יותר נכון — ציוניות פילאנתרופית, — עוררה חבה ונתקבלה על צבור רחב. משום שכאן לא היתה דרישת-מהפכה, אלא המשך-המסורת. העם היהודי היה מאז ומעולם חרוץ בענינים כלכליים. אם צריך היה, מחמת תנאיה הגיאוגראפיים של ארץ-ישראל, להחליף את מקצוע-העגלונות במקצוע הנהגות, את תעשית-האריג בפרדסנות, את החייטות — בבנין ובסלילת-כבישים, היה בזה משום שינוי-ערכין מסוים (לא נכחיש את זה). אבל מהפכה-ברוח לא היתה. הסיסמה "מפעל ובנין" יכלה להתקבל כסיסמה מסֻרֵית: שהרי גם בגולה עסקו למעשה ב"מפעל ובנין", ולא פיתום ורעמסס אחת בנו שם היהודים לעמים, שבתוכם שכנו (אחר-כך נשאר פיתום ורעמסס לעמים ה"עיקריים", וליהודים — נשאר מקל-הנודדים ביד). הסיסמאות: "הקימו את המדינה", "הלחמו מלחמה מדינית בעד המדינה", "התנגדו להתנקשויות בזכויותיכם", — שהן נפש-

נפשה של תורת-הרצל, שהן עיקר-העיקרים בתורת-הציוניות בתור מהפכה בכל חייו של העם, — הן שערורו את ההתנגדות, את השנאה השפוּכה, שקבלה ביטוי מכוער כל-כך בחדשים האחרונים.

היו כאן, כמובן, גם כמה גורמים צדדיים: במה שהעם "עזב את ה'" והלך "לעבוד את הבעלים ואת העשתרות": גרם לכך הגידול של שכבת-האינטרֶקְסָנְטִים. הפקידות של הציוניות הרשמית ושל הסתדרות-העובדים, שהגיעה לכח-השפעה כביר בצבור, שרכשה לה, מחמת התנאים המיוחדים, ששלטו בשטח-ההגשמה, עתונות גדולה ואמצעי-תעמולה מרובים: "כהני הבעל והעשתורת" שבציוניות קבלו אפשרות לעשות קלאמה ענקית לאילים, שלהם הם מכהנים. גרמה לכך גם התפשטותה הכבירה של הציוניות, לאמתו של דבר—פרסומה של ארץ-ישראל, שמשכה אליה, מחמת התנאים הגרועים בגולה, יסודות מרובים, שהם בבחינת "מהגרים" — כלומר — יסודות שאינם ציוניים, שיש להם אידיאל אחר לגמרו—על-פי רוב אידיאל סוציאליסטי או קומוניסטי, ולפעמים, טולסטאי, אנארכיסטי, וכדומה, והם באים לכאן לא כדי להגשים את הציוניות, אלא את האידיאל שלהם. ושוב מחמת התנאים המיוחדים, ששלטו בשטח-ההגשמה, הגיעו יסודות אלו דוקה, שיש להם אידיאל זר, לשלטון, והם הם שמכבידים על הגשמת-הציוניות ופועלים בעיקר לשם הגשמתו של האידיאל הזר. ודאי, שאלו הם גורמים כבירים. אבל אי-אפשר להתעלם מאותה סבה, שעליה הצבעתי כאן: שיש הבדל בין מתן-התורה ובין קבלת-התורה. לחוגים רחבים של העם ניתנה התורה הציונית בקלות, והם כמעט שלא התנגדו לה, אבל כשהגיעו הדברים לקבלתה של התורה הציונית, לקבלת-המצוות, מצוות ה"עשה" וה"לא-תעשה" שבה, שהן טראגיות מאד, לקבלת-האחריות בעד הקמת המדינה דוקה, לא הקמת גֵטו, לא יצירת מאור לגויים מספר מאה ואחד (הרי גם היהדות של ספרד ושל גרמניה היתה מאור לגויים!), אלא מדינה דוקה, עם הנהגה עצמית, עם פוליטיקה ודיפלומטיה עצמאית, עם חובות חמורות של האזרח העברי למולדתו העברית, והעיקר — עם עמידה בחזית של מולדת, שיש צורך עוד לכבוש אותה, במשך זמן מרובה — במשך חיים שלמים, לא נטיעת-פרדס ובנין-בית וסידור-משפחה בלבד, אלא עמידה על המשמר מפני פרנטש, ומפני סימפסון, ומפני מתנקשים ערביים, ומפני מתנקשים-מתבוללים, ומפני השפעה של לשונות זרות, ומפני כל נסיונות של "מהיפית" ושל התרפסות בפני ה"פריץ", ומפני כל כיצור צבורי, שעלול לחתור תחת עצם יסודותיה של המולדת הנבנית, — כשהגיעו הדברים לידי כך — מיד התחילה "הִלְעָבָה במלאכי-אלהים", מיד התחילה השנאה השפוּכה, הזואולוגית כמעט לתורת-הציוניות ולאלה, שנושאים אותה בדוֹי ובזעם ובשריפת-הגוף-והנפש, — אותה שנאה, שמצאה ביטוי נמרץ כל-כך בחדשים האחרונים. ואם נשים לב לכל זה, הרי אפשרי הדבר, שנתפלא לא על ההתנגדות

המרובה בין חוגים רחבים לציוניות המדינית, אלא נתפלא על כך, שאף-על-פי-כן נמצאו המונים רחבים, שהולכים אחר הציוניות המדינית – גם כיום! – אבל אף לכך אפשר למצוא ביאור: משום שתורת-הרצל היא אמת, משום שהיא הכרח הגיוני, הכרח-ברזל של הקיום היהודי בדור זה, כשהגולה הגיעה לידי באנקרוט חמרי ונפשי אחרון. והכרח-ברזל זה, ולחץ-הברזל של ההמונים היהודיים, שמוכרחים להלחם בעד המדינה היהודית, הוא הוא שעומד כבן-ברית נאמן לציוניות המדינית הלוחמת והוא הוא שמעורר בנו תקוה, שהפעם ההפרש הכרונולוגי בין "מתן-התורה" ובין "קבלת-התורה" לא יארך. לחץ ההמונים היהודיים, שמוכרחים לבקש את גאולתם בציוניות הגדולה, הוא הוא שהורס את מבצרי הריאקציה האנטיציונית והחצי-ציונית ומעורר בנו תקוה, שגם הנחשול האחרון של גאות, שבא לריאקציה זו (גאות, שנסתייעה בגורמים מכוערים מאד מאד) ישבר במהרה, ואחריה יבוא הרגע המתאים לקבלת התורה הטראגית והגואלת של הרצל על-ידי כל העם המעונה.

ב.

ויש עוד גורם אחד בתורתו של הרצל, שגם הוא הפריע הרבה להתקבלותה על-ידי העם. אבל הפרעה זו אינה תלויה ביותר בתכונותיו של העם בכלל, אלא באותו חינוך. שנתחנך הנוער שלו במשך הדורות האחרונים ואפשר, שהשפיעה כאן גם הרוח התגרנית, שהתפתחה בעם במשך שנות גלותו מחמת תנאי-קיומו המיוחדים. וזהו הגורם השני: שתורתו של הרצל היא בעצם-מהותה תורה אידיאליסטית: באותו המובן, שהיא מחשיבה מאד את הגורמים הבלתי-ממשיים בחיי-הצבור. הכל יודעים את דבריו הנפלאים הללו:

"דגל מהו? כלונס עם מטלית של בד? – לא, אדוני, דגל הוא למעלה מזה.

בדגל מוליכים את הבריות לכל מקום שרוצים, אפילו לארץ-הבחירה.

"בשביל הדגל הם חיים ובשבילו הם גם מתים. יתר על כן: זהו הדבר

היחיד, שהם נכונים למות בשבילו, אם מחנכים אותם לכך.

"האמן-נא לי, אדוני! את הפוליטיקה של עם שלם – ביחוד אם הוא מפורז

בכל העולם – אפשר לעשות רק באותם הגורמים, שלא ימדו ולא יפקדו, שהם

מרחסים באויר מלמעלה. יודע אדוני, ממה נתהוותה מלכות-גרמניה? – מחלומות, שירים,

היות ופסים-שחורים-אדומים-צהובים; ובזמן קצר. ביסמארק רק נקף את פירותיו

של האילן, ששתלוהו אנשי-הדמיון.

"הכיצד? אין אדוני מבין מה שלא ימד ולא יפקד? ומה היא הדת? ישים

נא אל לבו את התלאות של היהודים זה אלפיים שנה בעד פנטסיה¹ זו. כן, רק

הצד הדמיוני שולט באדם, ומי שאין לו אחיזה בטיב הדברים האלה הוא יכול להיות

אדם מעולה והגון ומיושב-ברעת, ואפילו חונן-דלים בסגנון גדול מאד: אך הוא לא נהג את בני-האדם ולא ישאיר אחריו רושם כל-שהוא. — (המכתב להבארון הירש, יומן, עמ' 28—29). —

משפט זה, שבו כלולה השקפת-עולם שלמה, מראה לנו, מהו היסוד של הציוניות המדינית, מהי תורתו של הרצל: הפרימאט של הדברים, "שלא ימדו ולא ישקלו". "רק הצד הדמיוני שולט באדם". אין, כמובן, במשמעותם של הדברים הללו זלזול במעשיות, זלזול בערכים הכלכליים או בערכים חמריים אחרים. אבל פירוש-הדברים הוא: הפרימאט של הצד האידיאלי באדם. משפט-הבכורה לחזון, לאמונה.

כלומר: זהו הניגוד הפולארי לתורת-המארקסיסמוס; לתורה החמרנית; לאותה תורה, שבונה את הכל על "יצירת הערכים הממשיים" ושרואה את האדם מעין מכונה, שמשמשת ליצירתם של "ערכים ממשיים" אלו. על הפולחן של הסמלי והבלתי-ממשי, על פולחן-החזון, שהוא הנשמה בכל הערכים החמריים, שהוא-הכח-הדוחף היחידי ליצירתם של הערכים החמריים, על הערכתן של הפעולות, שאינן נשקלות במאזנים ונערכות בטורים-טורים של מספרים סטטיסטיים בלבד, אלא בתקומת-הרוח של העם, בהתעוררות כחו וחירותו ורצונו להיות בן-חורין וסובירני-מבוססת הציוניות המדינית.

ומכאן-הניגוד הפולארי בין תורתו של הרצל ובין התורה המארקסיסטית. וכך הדבר לא רק משום שהתורה של מלחמת-המעמדות מזקת היא לבנין-המדינה; אלא משום שתורה זו, שהיא מבוססת על הפולחן של הערך-החמרי (כל פולחן-הפועל, היוצר של הערכים-הממשיים, מיוסד על השקפה חמרנית זו: הנעל המיוצרת על-ידי הסנדלר היא "ממשית" יותר מ-האמלט" של שקספיר) מתנגדת תכלית-ניגוד לתורה הציונית, שיונקת מחזון ומדברים שלא ימדו ולא ישקלו.

ומכאן — גם האחזה הגדולה השוררת בין הציוניות הבעל-ביתית, הציוניות הקטנה, הציוניות הרשמית, הציוניות של מפעל ובנין בלבד, — ובין הציוניות המארקסיסטית. כי מחומר אחד קורצו שתיהן: מכפירה בחזון, מכפירה בערכים, שלא ימדו ולא ישקלו, ומאמונה עוורת בערכים "הממשיים", במאזנים המחושבים ובמספרים הסטטיסטיים.

קראו דין-וחשבון אחד, ששולחת הסוכנות היהודית לועדת-המנדטים של חבר-הלאומים. דין-וחשבון כזה הוא מלא מספרים סטטיסטיים "כרמון": כך וכך עצים נשתלו, כך וכך ילדים בבית-ספר, כך וכך דונאמים מטריים — ולא כלום על ענות-העם, על הצורך בהתישבות גדולה. "ציוניות סטטיסטית", ציוניות, שאינה ציוניות, שאינה על כל פנים תורת-הרצל בהתגשמותה.

והחינוך החמרני של הדורות האחרונים, החינוך התגרני של יהודים במשך דורות — ודאי, שגם הוא מפריע בהרבה לתורת-החזון הציונית, שתתקבל על חוגים רחבים ביהדות. שהרי עצם-חינוך זה פוסל מלמפרע כל אפשרות של הליכה אחר אידיאלים, שלא ימדו ולא ישקלו..."

ומשום כך חריפה כל-כך עכשיו המלחמה בין תורת-הרצל, שהיא מלאה אידיאליות וחזון, ובין תורת-מארקס, התורה של פולחן-החמרנות, שקשרה עכשיו מלחמת-השמד במולדת על נושאייה של הציוניות המדינית.

אסון-העם בגולה, הזועק לפדות, והירידה המוסרית הגדולה באותו מחנה, שנתגלתה באופן מחפיר כל-כך בחדשים האחרונים, שני אלה מוכיחים לנו כאחד באופן בולט מאד: גם כי הריאקציה בתנועה הלאומית היא כיום חזקה מאד — הנצחון לא יכול להיות לתורת-הכפירה החמרנית, שבה דוגל המ ש ט ר הי שן בציוניות.

...אך עלינו להוסיף ולרדת עד שאול תחתיה. צריך שיוסיפו לנו חרפות, יריקות, נאצות, מלקות, שוד ורצח, עד שנהיה מבוגרים לאידיאה זו (האידיאה של הציוניות המדינית)" (יומן, עמ' 113-114).

כך אמר הרצל בחזונו.

אם ירידת-העם עד שאול-תחתיה תמשך באותו הטמפו (ונראה, שהיא תמשך), שהיא נמשכת בשנים האחרונות, הרי עוד מעט כבר נהיה "מבוגרים" לרעיון הציוני. במובן ה-חרפות, היריקות, הנאצות, המלקות, השוד והרצח" — "מבגרות" אותנו השנים האחרונות במהירות מרובה... ברור מאד: המחר הוא — לתורת-הרצל...